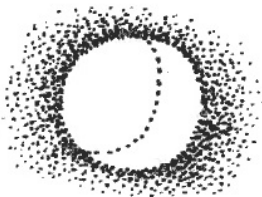

JINÉ NÁZVY PRO TUTO NOC

Walpuržina noc

Tento název pro filipojakubskou noc vznikl ve středověku. Tenkrát se prý čarodějnice shromažďovaly na hoře Brocken v Německu, u hrobu svaté Walpurgy. Nebyla to žádná čarodějnice, ale naopak známá ochránkyně před kouzly a čarodějnictvím. Byla to skutečná postava, jedna z nejvzdělanějších osob své doby, uznávaná léčitelka. Narodila se v roce 710 jako dcera anglického knížete Richarda, později prohlášeného svatým. Byla vychovávána v klášteře a později se stala představenou Haidenheimského kláštera.

Beltine

Jiný název pro tuto noc pochází z keltské mytologie a v překladu znamená oheň. A má také jinou podobu. Tento svátek představoval oslavy nadcházejícího jara a očekávání dobré úrody. Poslední den v dubnu Keltové vyháněli dobytek na pastviny. Slavnost Beltine probíhala právě v noci z 30. dubna na 1. května. Hlavní roli v něm měly zapálené hranice, kolem kterých se vodil dobytek. Prováděly se různé praktiky a rituály, které měly zvířata očistit a ochránit před nemocemi a strádáním. V domovech pak staří Keltové zhášeli staré ohně a z těchto hranic si přinášeli nové, plné síly.

TRADICE U NÁS

V našich krajích je podoba této tradice úplně jiná. Říká se jí Pálení čarodějnic. Kdy tento zvyk vznikl, to se přesně neví. Důležitou roli zde hrál oheň a víra lidí v jeho sílu a ochrannou moc. A čarodějnice byla symbolem zla, nečisté moci, původcem všech neduhů a nemocí. Symbolické pálení těchto figurín tak charakterizovalo očistu přírody, lidí a zvířat.

Už v minulosti bývalo zvykem zapalovat na návrších ohně a přeskakovat je, jako to na sabatu dělávaly čarodějnice. Vyhazovala se hořící dřeva či košťata. To prý proto, aby bylo v povětří vidět letět čarodějnicí na koštěti nebo ji případně tímto srazit k zemi.

Existovala u nás sletiště čarodějnic neboli lokality, kde se dříve slétávaly. Byla to např. brdská hora Plešivec, Haltrava v Chodsku, Beskydy, Petrovy kameny v Jeseníkách, na Šumavě Trístoličník. Většinou to byla místa prokletá nebo s ponurou minulostí, např. kde bývala popraviště.

Proč se tyto slety konaly? Možná to byla velká touha po průniku do paralelních světů, tato noc byla zřejmě považována za nejvhodnější dobu k astrálnímu cestování.

SABAT, SLET, REJ ČARODĚJNIC

Věřilo se, že reprezentanti těchto sil se scházejí v tuto noc na hranicích obcí, na křižovatkách cest nebo na vyvýšených místech, kde slavili svůj sabat. Název mohl vzniknout z hebrejštiny – odpočinek (rozuměj ve smyslu odpočinek formou oslavy), nebo ze slova sabazien – hlučet, řinčet.

Kromě jiných rituálů se zde čarodějnice učily kouzlům, připravovat a aplikovat masti a nápoje s rozličným účinkem (proměny v živočichy, přičarování nemoci, stát se neviditelnou apod.). Tyto přípravky většinou obsahovaly výtažky z bylin obsahujících omamné látky (např. rulík, blín, durman) nebo hadí jedy nebo ropuší sliny. Účastnice si vyprávěly, co všechno zlého se jim od posledního setkání podařilo lidem natropit a radily se, jak budou v příštím období škodit lidem a dobytku.

Čarodějnicím byla připisována schopnost létat. Jejich dopravním prostředkem obvykle bylo koště, vidlice nebo hřebel. Aby mohly na košťatech snadno létat, natíraly je kouzelnými mastmi. Košťata prý bývala zhotovena z jasanového dřeva, vrbových a březových proutků. V germánských zemích prý čarodějnice cestovaly na vlkovi.

Při reji byla volena královna sabatu, která potom vládla hostině a speciálnímu tanci zvanému „čarodějnické kolo“ – to se tančilo pozpátku. Jídla vypadala sice lákavě, ale byla bez chuti a nezahнала hlad.

POVĚRY A OCHRANA PROTI ČARODĚJNICÍM

Praktikovalo se mnoho způsobů, jejich prostřednictvím bylo možné se proti čarodějnicím chránit. Smyslem všech prováděných praktik byla ochrana úrody a celého hospodářství, ale především lidí samotných.

- S pověrou ochrany před čarodějnicemi souvisel zvyk, kdy o této noci nahé ženy obcházejí v kruhu vesnici nebo pole a táhly za sebou pluh.

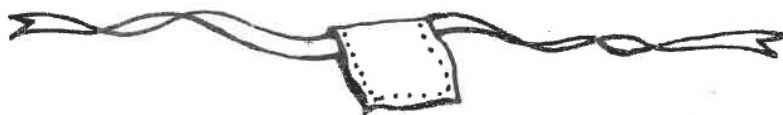
- Škapuliře byly váčky, do kterých si naši předkové dávali určité bylinky, které měly schopnost ochránit člověka proti různým nemocem, proti uřknutí, neštěstí na cestách.

- Existovala všelijaká zaříkání, třeba proti uhranutí. Byly to krátké průpovídky nebo modlitby.

- Před uhranutím čarodějnicí lidé bránili sebe i dobytek mnoha způsoby. Nejpoužívanějším způsobem byly církevní prostředky jako svěcená voda nebo různé svěcené předměty, které si lidé přinášeli z kostelů. Například jívové kočičky, svěcené pruty i další zelené ratolesti, které se dávaly za okna nebo do příbytků za kříže. Měly chránit obydlí nebo hospodářská stavení.

- Vyryté drny trávy se naskládaly před vrata nebo před chlév. Říkalo se, že čarodějnice může vstoupit až poté, co spočítá všechna stébla. A protože jich bylo hodně, trvalo to až do svítání, kdy pozbyla svou zlou moc.

- Také se před vrata zapichovaly pruty a pichlavé trny, aby se čarodějnice poranila. I vidle nebo košťata zapíchnutá před prahem domu prý účinně chránila.

- Na ochranu před nečistými silami se odedávna zapalovaly na vyvýšených místech ohně. Postupně se z tohoto zvyku vyvinul jiný – tedy „pálení čarodějnic“.
- Také se věřilo, že čarodějnice zahánějí hluk, který způsobuje praskání bičem, boučání železem nebo dřevem a střelení z pušek.
- Jako ochrana měla prý také působit kresba kříže nebo magického kruhu, kterých se čarodějnice bály.
- Věřilo se, že o filipojakubské půlnoci se dají najít poklady. Člověk však v tu chvíli musel mít u sebe květ kapradin, svěcenou křidu nebo hostii.

Vesničané se chránili proti čarodějnicím, které očarovávaly a poškozovaly dobytek i úrodu.

Pověry na ochranu chléva:

- na hnojiště naskládat roští, aby se přes ně musely čarodějnice prodírat,
- na práh chléva nasypat písek, jehož zrníčka musela čarodějnice spočítat do kohoutího zakokrhání.

HODNÉ ČARODĚJNICE

Neexistovali pouze čarodějnice a čarodějové, kteří lidem jenom škodili. Čarování a magie se určitě hodně užívaly v situaci, kdy byl člověk oslabený, nemocný. Těch, kteří znali tajemství bylin, uměli zahánět nemoci a napravovat zlomeniny, si lidé vážili. A protože, jak už jsem se zmínila, čarodějnice ovládaly umění pracovat s bylinami, dokázaly lidem často pomoci. Tak vzniklo lidové léčitelství.

Lidi samozřejmě potkávaly určité potíže zdravotní, hospodářské, rodinné. Snažili se odpomoci si od nich různými praktikami. O dobrých čarodějnicích se rychle šířily zvěsti. Často bydlely v malých chaloupkách v horských oblastech, na stráních nebo na kopcích. Na Slovácku se jim říkalo bohyně, jinde bába kořenářka, bylinkářka, moudrá žena, vědma, bosorka. Vyznaly se v tajích přírody, věděly mnoho o působení rostlin, hub, kamenů, kovů, drahokamů, ale i barev a vůní. Jejich poznatky, někdy zdánlivě nesmyslné a bláznivé, přispěly mnohdy k užitečným vědeckým objevům v oblasti lékařství, chemie, biologie a fyziky.

Tyto ženy (někdy to byli i muži) uměly nahlédnout do dějů, které teprve nastanou. Jejich činnost se ovšem nesoustředila jen na předvídání budoucnosti, jejich úkol byl mnohem praktičtější – pomáhat a poskytovat rady tam, kde člověk pro svou omezenou zkušenost nevěděl, jak dál.

SOUČASNÁ PODOBA TRADICE

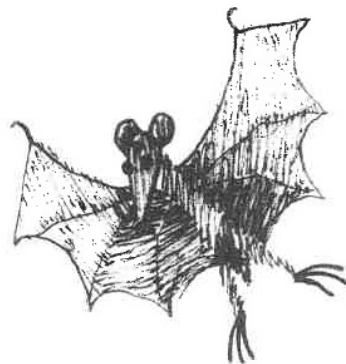
Dnes se udržuje Pálení čarodějnic jako zábava mládeže a dětí. Stavějí se velké vatry, aby to bylo na nějaké hoře nebo návrší už není podmínkou. Často je celá slavnost spojena s průvodem čarodějnických převleků a odehrává se na nějakém hřišti, louce nebo jiném volném prostranství, protože součástí celé akce bývá také různé občerstvení ve stáncích.

Do hranice z dříví se upevní slaměná figurína nastrojená do různých starých hadrů, která má symbolizovat čarodějnici. Ta se potom v zapálené hranici spálí.

Někde bývá zvykem také pálit staré pneumatiky, což je zvyk z hlediska ekologického ne příliš vhodný. Do vzduchu se vyhazují hořící košťata, vystřelují barevné dělobuchy a ohňostroje.

Organizuje se slet čarodějnic a součástí těchto radovánek bývá také volba Miss čarodějnic. Přitom se přítomní baví různými soutěžemi a hrami, např. o nejkrásnější koště, o největší šeredu, sledují ukázky historického šermu, různé scénky napodobující soudní proces s čarodějnicí aj.

Různé báby, babice a babizny, ale i čarodějové soutěží ve znalostech bylinek, čarování, výrobě jedů a lektvarů. Na mnoha místech se u hořící vatry opékají špekáčky, zpívají písně nebo tančí na čarodějnické diskotéce.

PODOBA ČARODĚJNIC

Naše české čarodějnice byly zdobené maximálně šátkem, jinak měly většinou ponuré oblečení staré venkovské ženy. Ale mohly mít i oděv plný barevných záplat. Poslední dobou však můžeme zahlédnout čarodějnice se špičatými čapkami a klobouky, celé v černém oblečení a s různými účesy. Toto však není česká tradice. Jsou to novinky z anglosaského světa.

Hádanky

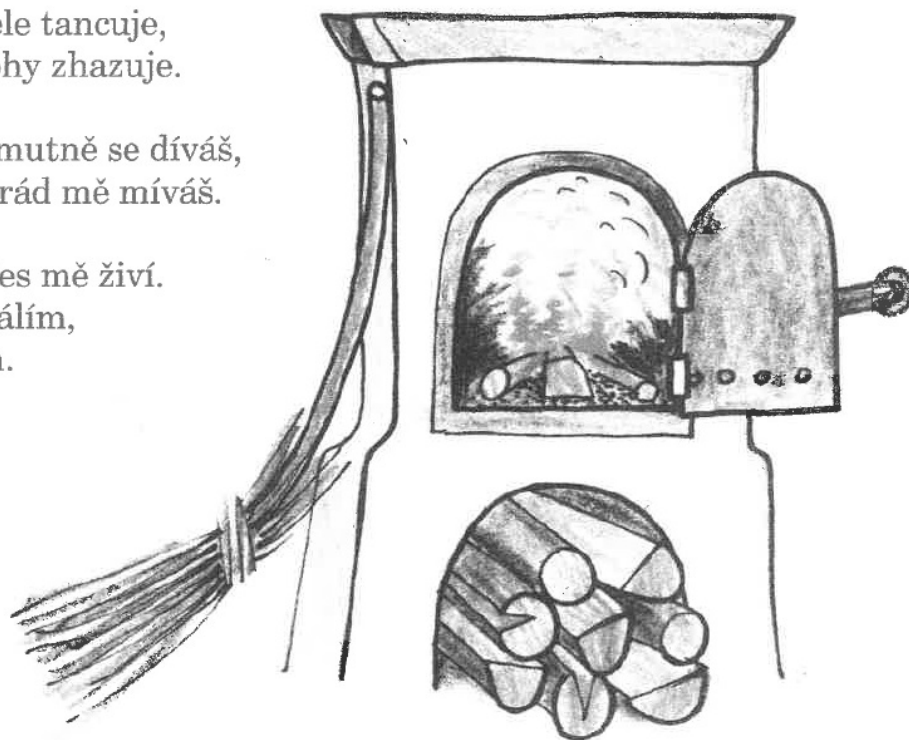
OHEŇ

Zlatý jelen vyskakuje,
sto jazyků vyplazuje.

Dáš mu dříví – vesele tancuje,
dáš mu vodu – parohy zhazuje.

Jsem-li na střeše, smutně se díváš,
jsem-li v kamnech, rád mě míváš.

Rád jím dříví, celý les mě živí.
Nikdy, nikdy nezahálím,
říkají, že tuze pálím.

KOŠTĚ

Přišel k nám host,
co v lese vzrostl,
zatočil se po světnici,
praštil sebou pod lavici.

Pannou v lese,
babou v domě,
hlavou dole,
nohy nahoře.
po jizbě běhá,
pod lavicí spává.

Narodila jsem se na stromě,
máti mne dala k chudobě.
Chudoba mne z kože stáhla,
potom mne svázala,
po zemi tahala,
až mne odřela a do ohně hodila.

Běhá po světnici,
líhá pod lavicí.

Básničky a říkadla

Hoř, ohníčku, hoř,
Přijde na tě tchoř!
Nebudeš-li hořeti,
hodíme tě do řeky,
přijde na tě černá vrána,
budeš hořet až do rána,
hoř, ohníčku, hoř!

(lidové říkadlo)

Jedna bába zlá
troje děti má.
Jedno chodí do školy,
druhé šije bačkory,
třetí sedí na kamínkách,
má housličky na ramínkách.
Hrá, hrá, hrá!
Vodu nabírá.

(lidové říkadlo)

Čarodějnice
rozcuchaná velice,
když přijdou zlé časy,
šedivé má vlasy,
když tělo chřadne,
do ohně padne!

(lidové říkadlo)

Hoř, plamínku, hoř,
my ti dáme groš.
Nebudeš-li hořeti,
povíme to kuřeti.
Kuře ti dá kamenem,
budeš hořet plamenem.

(lidové říkadlo)

Ven všechny nemoci,
troje, devatery,
po zemi se válejte,
do moře se vlévejte,
z toho těla vyjděte,
tomu tělu pokoj dejte
a nikdy se nevracejte!

(lidové říkadlo)

Jede bába z kopečka,
vrzají ji kolečka.
Lidé se jí smáli,
že jí kola hrály.
Jakpak by jí nevrzaly,
když je nemá namazaný!
Vrz, vrz, vrz,
už tam někdo zmrzl!

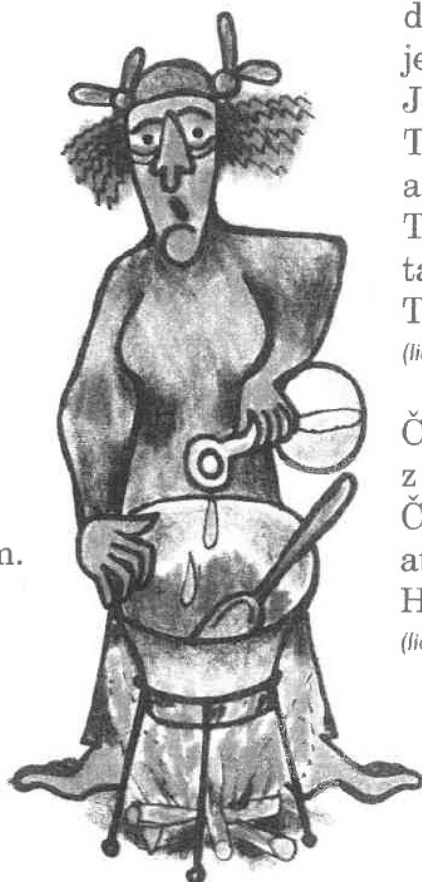
(lidové říkadlo)

Čarodějnice
dlouhá jako jitrnice
je zde mezi náma!
Jé! Jé! Jé!
Třikrát musíš obejít
a přitom si musíš říci:
Ta je hezká,
ta je hezcí!
Ta je nejhezčí!

(lidové říkadlo)

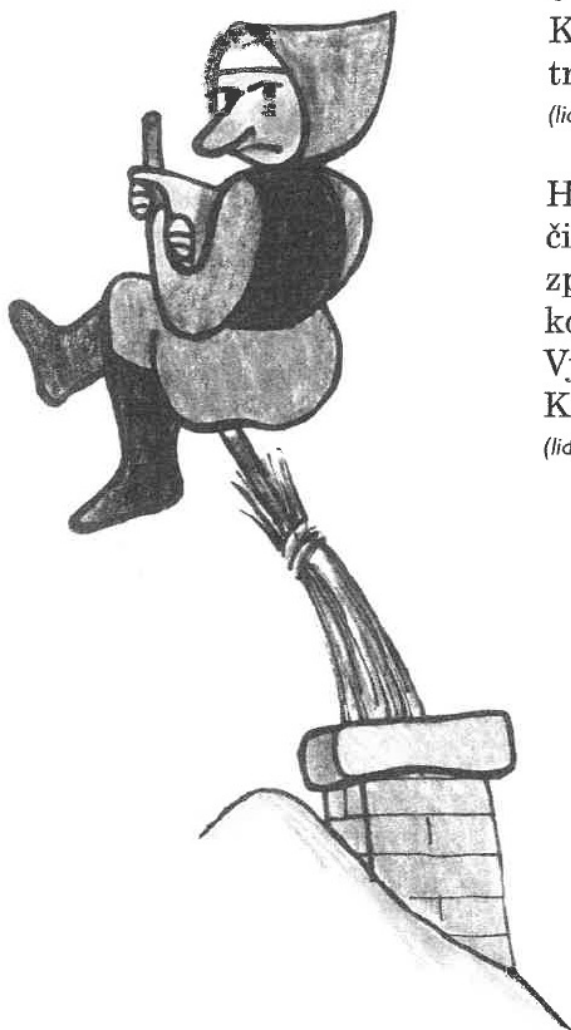
Čáry máry fuchty,
z černej mouky buchty!
Čáry máry pod kočáry,
ať se jí to všechno spálí!
Hu!

(lidové říkadlo)

Čarodějko, kde jsi byla?
 U pekaře!
 Co dostala?
 Kus koláče!
 Kams ho dala?
 Na kraj stola!
 Kdo ti ho vzal?
 Paní sova!
 Kam letěla?
 Kde věděla!
 Ukaž zuby!
 Nemám huby!
 Zasměj se mi!
 Nechce se mi!

(lidové říkadlo)

Letěla čarodějnice
 od Kamenice.
 Kam pohlédla,
 tráva zbledla.

(lidové říkadlo)

Hot sem,
 čihi tam,
 zpříma ven
 komínem!
 Vjé, košťátko, vjé!
 K družkám zanes mě!

(lidové říkadlo)

Hurá, děti, bába letí
 do povětří na koštěti.
 Kdo z vás taky lítá rád,
 ten s ní může cestovat.

(V. Fischer)

Čáry máry pod kočáry,
 čarovala ryba,
 aby byla chyba.
 Čaroval rak,
 aby bylo tak!

(lidové říkadlo)

KDO JE ČARODĚJNICE

Motivací je pověra, že čarodějnice lze poznat v kostele, kde jsou otočeny zády k oltáři. Děti vytvoří kruh. Vybranému dítěti učitelka zaváže oči a postaví ho doprostřed kruhu. Jedno i více dětí otočí zády do kruhu, to jsou čarodějnice. Určené dítě pomocí hmatu má poznat, které děti jsou obráceny zády k němu, postupně je počítat a nakonec určit počet „čarodějnic“.

NA SLEPOU ČARODĚJKU

Děti utvoří kruh, který je jakýmsi bezpečnostním plotem pro čarodějkou (1 dítě) uprostřed. Ta má zavázané oči. Čarodějka vyvolává dvě jména dětí, které jsou v kruhu. Ty si musí mezi sebou vyměnit místa. Čarodějka se snaží sluchem zjistit pohyb a některého z nich chytit. Koho chytí, stává se čarodějkou.

NA MAGICKÝ KRUH

Na zemi uprostřed herny leží větší obruč – magický kruh. Jedno dítě je čarodějnice, která na povel honí ostatní děti. Ty se mohou schovat před její zlou mocí, jestliže skočí do kruhu. Nesmí tam však zůstat dlouho a musí se znovu zapojit do hry. Kdo je chycen, vypadává ze hry.

HONIČKA S ČARODĚJNICÍ

Jako motivaci použijeme mírně upravenou básničku J. Havla, kterou říká vybrané dítě v roli čarodějnice a ostatní děti v podobě dialogu:

„Čarodějko, kam tě vedu?“

„Ke hradu!“

„Copak vidíš pod tím hradem?“

„Přehradu!“

„Čarodějko, co je v ní?“

„Velká škoda –

místo limonády voda!“

„Čarodějko, hola hej!

Tak mě rychle pocákej!“

Na poslední verš se děti rozběhnou a čarodějnice je honí. Koho chytí, ten hru opouští.

